

Dina Esfandiary, Ariane Tabatabai (2018): *Triple Axis: Iran's Relations with Russia and China*

London: I. B. Tauris. 256 s.
ISBN 978-1-78831-239-4.

Acta Fakulty filozofické
Západočeské univerzity v Plzni /
West Bohemian Review of
Social Sciences & Humanities
2020, Vol. 12 (2), 67–68
DOI: <https://doi.org/10.24132/actaff.2020.12.2.6>
<https://actaff.zcu.cz/>
ISSN 2336-6346

This paper is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

V roce 2018 vydalo nakladatelství I. B. Tauris pozoruhodnou knihu s názvem *Triple Axis: Iran's Relations with Russia and China*, jejíž autorkami jsou Dina Esfandiary a Ariane Tabatabai, obě dvě zkušené výzkumnice v oblasti mezinárodních vztahů se zaměřením na Írán. Kromě působení v akademické sféře jsou autorky pravidelnými příspěvatelkami do známých periodik jako *The New York Times*, *The Washington Post*, *The Guardian* a dalších. Jejich kniha je velmi pečlivým pojednáním o dlouhé a složité historii vztahů Íránu (respektive Persie) s Ruskem a Čínou, stejně jako je analýzou současné situace a snahou o predikci budoucího vývoje. Způsob, jímž je problematika zpracována, zaujme čtenáře z řad odborné veřejnosti zejména pro pečlivé zvážení široké škály historických, ekonomických, bezpečnostních a zejména kulturních činitelů, které hrály a hrají nezanedbatelnou roli v utváření zahraniční politiky Íránu vůči současným globálním mocnostem.

Po úvodní kapitole, která načrtává pozici Íránu v současném mezinárodním systému, následuje historický přehled vztahů Ruska a Číny s Íránem. Zejména je kladen důraz na iránsko-ruskou historii, jež je zatížena odkazem kolonialismu, a je tedy zdrojem určité nedůvěřivosti Íránu vůči Rusku. Projednání těchto historických skutečností je mimořádně důležité, neboť tak nastavuje zrcadlo mnoha současným zjednodušeným názorům, které obviňují Íránce ze zakořeněné hostility vůči

Spojeným státům americkým. Autorky zde ovšem jasně vysvětlují, že „tradičním“ iránským nepřítelem bylo zejména carské Rusko (respektive i Velká Británie). Stojí za zmínku, že Spojené státy americké se v Íránu těšily veskrze pozitivnímu „image“, a to minimálně do 50. let 20. století, tedy do doby než se začaly z globálně-politických důvodů vměšovat do iránských záležitostí. Íránské vztahy s Čínou byly v době vlády Rézy Šáha sice poznamenány americkým postojem vůči „hrozbě“ šíření komunismu, iránský panovník si nicméně uvědomoval potenciál Číny, a tak se vzájemná ekonomická výměna postupně zvyšovala. Jak autorky vysvětlují, po tzv. Íránské islámské revoluci nový iránský režim pokračoval ve vztazích s komunistickou Čínou i Ruskem zejména z pragmatické snahy vymanit se z mezinárodní izolace.

Těžiště knihy leží v následujících dvou kapitolách, které se zabývají ekonomicko-bezpečnostní rovinou soudobé iránské zahraniční politiky. Írán se pokusil vystoupit ze závislosti na Číně a Rusku dohodou o omezení svého jaderného programu (JCPOA) výměnou za zrušení sankcí a navázání obchodních vztahů se „Západem“. Nicméně změna americké administrativy v podstatě tyto snahy zmařila. Autorky detailně popisují personální změny ve vládě a v řadách poradců prezidenta Trumpa a jejich dopad na vyostření vztahů s Teheránem, a naopak na posílení americké podpory arabským, tzv. zálivovým, monar-

chiím, které spolu s Izraelem získaly dostatečné sebevědomí k tomu, aby ještě zintenzivnily vlastní anti-iránské postoje. Autorky obhajují tezi, že Írán není schopen a ani nemá v zájmu jakoukoliv vojenskou konfrontaci se Spojenými státy americkými, místo toho se snaží čelit americkému působení v regionu dlouhodobým posilováním vlastního vlivu, a to s použitím metod ekonomické a kulturní penetrace sub-regionů, které jsou klíčové jak pro americko-izraelské, tak pro iránské zájmy. Přestože se na první pohled iránská politika zdá být zatížena ideologickými imperativy, autorky na několika příkladech demonstrují její výsostnou pragmatičnost. Příkladem budiž ochota Teheránu spolupracovat s Bruselem i Washingtonem, například v otázkách uspořádání post-tálíbánského Afghánistánu nebo poválečného Iráku. Důraz je v knize kladen na snahu současné iránské administrativy vytvořit silné vztahy s Evropskou unií, jako jedinou nadějí na zvrácení negativních dopadů proti-iránské politiky prezidenta Trumpa a v konečném důsledku na vymanění se z „područí“ Číny a Ruska. Přestože na politické úrovni dokázala Evropská unie Spojeným státům americkým v otázce Íránu čelit, na ekonomické úrovni evropské firmy nevyvinuly dostatečné úsilí, a existující vakuum tak stále zaplňují ruské a čínské obchodní projekty.

Poslední kapitola se zabývá predikcí možných scénářů vývoje iránské zahraniční a mezinárodně-obchodní politiky. Autorky zde vysvětlují, že zájmem Číny i Ruska je na jedné straně zrušení ekonomických sankcí proti Íránu, jež umožní ještě intenzivnější využití jeho ekonomického potenciálu, na druhou stranu si obě dvě mocnosti přejí zachovat jistou nedůvěřivost Íránu vůči „Západu“, která je výsledkem iránské frustrace z nenaplněných představ o rychle rostoucí iránsko-evropské obchodní výměně. Pokud se Evropě nepodaří s Íránem navázat dostatečné obchodní spojení, Íránu nezbyde nic jiného než setrvat v „objetí“ Číny a Ruska. Vztahy Íránu s Ruskem a Čínou vychází z praktických ohledů. Írán si je vědom, že má v obou dvou státech spojení, který ho neopustí z důvodů problematické lidsko-právní situace v zemi, na druhou stranu, pokud by Írán přestal být výhodným ekonomickým, bezpečnostním

nebo politickým partnerem, autorky předvídají, že ani jedna ze zmíněných mocností nezaváhá a vztahy s Íránem přeruší.

Přestože autorky této knihy vysvětlují současné iránské vztahy s Ruskem a Čínou jako ryze pragmatickou politiku, kdy jak Rusko, tak Čína využívají iránského problematického postavení vůči „Západu“, v podstatě chybí podrobnější deskripce rusko-čínských strategických plánů s Íránem na obchodní úrovni, a to zejména s ohledem na projekt tzv. euro-asijské integrace a tzv. Nové Hedvábné stezky, jejichž detailní představení a popsání role, kterou Írán v těchto projektech hraje nebo může hrát, by přeneslo těžiště knihy více na tematické pole, které je názvem deklarováno. Skutečně významný přínos titulu leží ve vyčerpávajícím popisu a analýze rozličných ekonomických a politických faktorů, které hrály roli při vyjednáváních o tzv. jaderné dohodě, stejně jako ve střídavém zhodnocení situace, která nastala po americkém odstoupení z této dohody. Jediná škoda, kterou ovšem nelze připsat na vrub autorkám, je, že byla kniha vydána před dvěma lety, a tak se již „nestačila“ věnovat nejnovějšímu vývoji, který byl zejména na počátku roku 2020 pro Írán v mnoha ohledech dramatický a vhodně by doplňoval narativ knihy.

Čtenář jistě ocení preciznost, až jistou investigativnost zapracování velkého množství dílčích faktorů a jejich stručné podání. Text je celkově čtivý a není zatížen složitým jazykem. Pokládám za důležité zdůraznit i snadnou orientaci v celé knize a její rozčlenění do smysluplně navazujících kapitol, které se postupně doplňují, a krok za krokem tak vytvářejí komplexnější mozaiku probírané problematiky, a to i přesto, že některé aspekty vztahu Íránu k Rusku a Číně mohly být podle mého soudu rozpracovány mnohem detailněji. Kniha má rozhodně potenciál být přínosnou pro každého, kdo se zajímá o soudobé dějiny Íránu a mezinárodní vztahy se zaměřením na problematiku Perského zálivu.

Jan Klik

Západočeská univerzita v Plzni
jkklik@khv.zcu.cz